
УДК 378.37.022.37.031.371.214.46

Юрій Михайлович Шевчук,
*старший викладач кафедри педагогіки та соціально-економічних
дисциплін Національної академії Державної прикордонної
служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький*

ОСОБЛИВОСТІ ЗАГАЛЬНОЕКОНОМІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ПРИКОРДОННОГО ВІДОМСТВА

Здійснено теоретичне дослідження особливостей загальноекономічної підготовки студентів вищого навчального закладу прикордонного відомства. Головними компонентами економічної освіти є її зміст та організаційно-освітні технології забезпечення. Вони мають свої особливості в різних складових економічної освіти: загальноекономічної та професійно-економічної. Загальноекономічна освіта охоплює комплекс соціально-економічних знань, умінь і навичок для забезпечення розвитку економічної культури і свідомості як особи, так і суспільства в цілому.

Ключові слова: професійна компетентність, компоненти економічної підготовки: мотиваційний, функціональний, рефлексивний.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Особливості соціально-економічного розвитку України та її інтеграція у світовий простір спрямовують систему вищої загальноекономічної освіти, з одного боку, на задоволення потреб конкретної людини, а з другого – на врахування законів ринкової економіки, таких, як розподіл ринку праці, зростання конкуренції на світовому ринку, швидкі темпи розвитку ринку високих технологій та ін. Ці процеси супрово-

© Шевчук Ю. М.

джуються скороченням сфери некваліфікованої та малокваліфікованої праці, глибокими структурними змінами у сфері зайнятості, що визначають потребу в підвищенні професійної кваліфікації випускників неекономічних спеціальностей, у зростанні їхньої професійної мобільності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які спирається автор. Проблематика вищої загальноєкономічної освіти України висвітлена у наукових дослідженнях, що стосуються таких моментів, як: історичні аспекти розвитку загальноєкономічної освіти (В. Бобров, Л. Володкевич, Л. Канищенко, Е. Лоркитян); методика викладання економічних дисциплін (С. Грицуленко, Н. Потапова-Синько, К. Гарбера); розробки форм і методів вищої загальноєкономічної освіти, координування необхідних програм з урахуванням місцевих умов, специфіки районів і регіонів (Н. Кравчина, М. Романенко); питання оптимізації вищої загальноєкономічної освіти (В. Гончаров); підготовка фахівців у економічному університеті (Л. Волкова); педагогічні умови формування економічної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі фахової підготовки (К. Тушко) та ін.

Метою статті є виокремлення та обґрунтування особливостей загальноєкономічної підготовки студентів вищого навчального закладу (надалі ВНЗ) прикордонного відомства.

Виклад основного матеріалу дослідження. У часи економічних перетворень на шляху до повноцінних ринкових відносин, суспільство потребує висококваліфікованих фахівців різних галузей, спроможних продуктивно працювати у всіх сферах народного господарства. Процеси інтеграції світової спільноти, зокрема в галузі економіки призводять до змін у вимогах, що ставляться до кваліфікаційної характеристики випускників ВНЗ. За цих умов особливого значення набувають такі якості, як високий професіоналізм, ініціативність у вирішенні нестандартних завдань, здатність до самоосвіти, самовиховання, розвиток самостійності й активності студентів. З огляду на це, актуальності набуває вища загальноєкономічна підготовка студентів вищих військових навчаль-

них закладів (надалі ВНЗ) України, що покликана забезпечити діяльність в умовах стрімкого оновлення технологій, формування в них високого рівня професійної компетентності – можливість спеціаліста застосовувати знання для розв’язання практичних завдань відповідно до повноважень і професійних обов’язків; інформативності та мобільності [1].

За своїм змістом чинні стандарти вищої економічної освіти слід вважати стандартами першого покоління з подальшою розробкою стандартів другого, третього і наступних поколінь, у яких знайдуть відображення сучасні та майбутні тенденції розвитку освіти, а саме: її диверсифікація, випереджуваність, безперервність, інтенсифікація освітніх процесів та їх інформатизація. Розвиток стандартів економічної освіти передбачає: модернізацію галузевих стандартів вищої освіти різних освітньо-кваліфікаційних рівнів; запровадження в навчальний процес форм і методів, що забезпечують посилену орієнтацію його на практичну або наукову підготовку студентів залежно від освітнього-кваліфікаційного рівня [2].

Як свідчить аналіз практики реалізації економічної освіти в Україні, її сучасний стан зумовлений такими факторами: необхідністю переходу до нових засад формування та розвитку економічних знань, які базуються на історико-культурних і духовно-моральних традиціях українського народу, орієнтовані на поглиблений аналіз економічних процесів, що сприяють формуванню основ соціально орієнтованої економіки; формуванням сучасних економічних поглядів у студентів ВНЗ, що сприятиме розвитку гуманізації та соціалізації суспільних процесів, національній само-ідентифікації, спрямуванню економічної діяльності на підвищення рівня життя і добробуту українського народу; інтеграцією процесів навчання і виховання як складових освіти, що створюють духовно-моральні засади для формування сучасного світогляду фахівців різного спрямування [1].

Аналіз наукової літератури дозволив встановити зміст загально-економічної підготовки, отже визначається, як: цілеспрямований процес підготовки особистості до життя в умовах становлення та розвитку ринкової економіки, що передбачає оволодіння сукупністю еко-

номічних знань, умінь та навичок, високої організованості та творчої ініціативи, підготовка їх до високопрофесійної праці [3]; необхідність економічних знань і умінь для забезпечення успішної життєдіяльності в нових умовах господарювання, підготовка до професійної праці, вміння і дбайливого ставлення до природи [4]; об'єднання ланок взаємопов'язаних сучасних завдань, форм і методів навчально-виховного процесу з метою формування економічного мислення [5].

Основними компонентами вищої загальноекономічної освіти в Україні є її зміст і організаційно-освітні технології забезпечення. Сучасна наука визначає зміст освіти як історичну категорію, що на всіх етапах розвитку суспільства зазнавала якісних змін під впливом різних чинників: соціально-економічних відносин, рівня розвитку виробництва, науки, техніки і культури, розвитку школи й освіти, що об'єктивно впливали на мету та завдання освіти і виховання, які ставить суспільство перед вищою школою.

М. Вачевський визначає організаційно-освітні умови як сукупність об'єктивних можливостей, що забезпечують успішне вирішення поставлених завдань [6] або як функціональну залежність суттєвих компонентів педагогічного явища від комплексу об'єктів (речей, їх станів, процесів, взаємодій) у різних проявах [7]. Тому організаційно-освітні умови слід визначити як сукупність факторів, що забезпечують організацію, регулювання, взаємодію об'єктів і явищ педагогічного процесу для досягнення поставленої мети [8].

Вища загальноекономічна освіта охоплює комплекс соціально-економічних знань, умінь і навичок для забезпечення розвитку економічної культури і свідомості як особи, так і суспільства загалом. Особливості змісту загальноекономічної освіти обумовлюються вимогами до її кінцевого результату – формування всебічно розвиненої особистості, для якої професійні знання, уміння, навички та їх постійне оновлення становлять основу компетентності в економічній сфері суспільства [6]. Головною парадигмою вищої загальноекономічної освіти в Україні є розуміння того, що розвиток економічної сфери суспільства значною мірою зумовлений характером життєдіяльності людини, її світоглядом, соціально відповідальною поведінкою. Фахо-

ва підготовка студентів передбачає розуміння ними закономірностей формування та розвитку відтворювальних процесів на макро- та мікрорівнях, у взаємозв'язку з розвитком політичних, інтеграційних, культурних та інших суспільних процесів [9].

Науковцями О. Абдулліна [10], Я. Болюбаш [11] на сьогодні виокремлено різні структурні компоненти професійної готовності майбутніх фахівців: цільовий, змістовно-процесуальний, моніторинговий, результативно-оцінний [10]; мотиваційний, когнітивний, професійна самосвідомість, ціннісний [11]. Беручи до уваги погляди О. Любченко [10] щодо складових компонентів підготовки майбутніх фахівців, можна зробити висновок про те, що усім видам діяльності притаманні мотивація, знання і практичне виконання цієї діяльності, оцінка її та система цінностей, що необхідна для професійної діяльності. Відповідно до цього та аукових досліджень можна виділити у структурі економічної підготовки такі компоненти: мотиваційний, функціональний, рефлексивний.

О. Зимня [12] визначає навчальну мотивацію як окремий вид мотивації, що включено в діяльність навчання або навчальну діяльність. Як і для будь-кого іншого виду діяльності, навчальна мотивація визначається низкою специфічних для цієї діяльності чинників: освітньою системою, закладом освіти, де відбувається навчальна діяльність; особливостями організації освітнього процесу; особливостями суб'єктів навчальної діяльності (вік, стать, інтелектуальний розвиток, здібності, рівень домагань, самооцінка, взаємодія із соціальним оточенням); суб'єктними особливостями педагога і передусім системою його ставлень до студента; специфікою навчальної дисципліни.

Розглянемо зміст функціональних компонентів – це стійкі базові зв'язки основних організаційних структур, які виникають у процесі діяльності учасників педагогічного процесу й тим самим обумовлюють рух, зміну, розвиток системи, що й забезпечує її стійкість та життєздатність.

Дослідниця Н. Кузьміна [13] виділяє функціональні компоненти, які мають забезпечувати зв'язок між структурними компонентами. Це конструктивні, комунікаційні, організаційні, прогностичні. Такий

підхід дає більш повне уявлення про педагогічну систему в галузі освітньо-виховної роботи.

У вищому навчальному закладі окремо виділяють рефлексивний компонент загальноекономічної підготовки майбутніх фахівців. Г. Ковальов та інші автори пов'язували розвиненість рефлексивних уявлень спеціаліста зі ступенем виразності таких параметрів особистості, як розвиток здатностей до ідентифікації та емпатії, адекватність уявлень, адекватність самооцінки [14]. У роботі В. Кривошеєва [15] та інших авторів центральним компонентом структури рефлексивних уявлень молодих спеціалістів є їх комунікативні якості [15]. Тому рефлексивна підготовка студентів передбачає таку її організацію, яка сприяє формуванню професійно важливого рівня знань про рефлексію та розвиток рефлексивних умінь. Рефлексивна підготовка студентів є частиною навчального процесу та має свою ціль, змістовні компоненти, означену структуру, механізм функціонування. Цілями рефлексивної підготовки студентів є: формування базових знань про рефлексію; розвиток основних рефлексивних умінь; стимулювання процесу особистісного та професійного самовизначення.

Висновки. Аналіз теоретичних аспектів вищої загальноекономічної освіти в Україні є стимулом до забезпечення умов оволодіння сучасними економічними знаннями для студентів неекономічних вищих навчальних закладів. Отже, слід переглянути перелік дисциплін загальноекономічної підготовки за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями; вжити заходів щодо поліпшення навчально-методичного забезпечення та підвищення кваліфікації викладачів економічних дисциплін.

Перспективами подальших розвідок у даному напрямку є створення організаційно-освітніх технологій щодо забезпечення вищої загальноекономічної освіти студентів.

Список використаної літератури

1. Грицуленко С. І., Потапова-Сінько Н. Ю., Гарбера К. М. Методика викладання економічних дисциплін : навч. посіб. для студ. ВНЗ ек. напр. підг. – Одеса “ОНАЗ ім. О. С. Попова”, 2012. – С. 155–157.

-
2. Шепотько В. П. Актуалізація економічної освіти // Вища школа. – 2002. – № 3. – С. 67–70.
 3. Концепція розвитку економічної освіти в Україні // Освіта в Україні. – 2004. – 23 січня. – С. 4–5.
 4. Падалка О. С. Професійно-економічна підготовка майбутніх учителів у вищих навчальних закладах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук / О. С. Падалка. – К., 2009. – С. 45.
 5. Панасюк Н. Л. Узагальнення ролі дидактичних умов економічної підготовки майбутніх інженерів-педагогів у процесі засвоєння професійних знань / Н. Л. Панасюк // Проблеми сучасної педагогічної освіти Кримського державного гуманітарного університету : зб. наук. пр. – Вип. 1. – Серія : Педагогіка і психологія. – Ялта : РВНЗ КДГУ, 2010. – С. 21–27.
 6. Вачевський М. В. Сучасна економічна освіта у країнах Західної Європи: формування професійних компетенцій // Рідна школа. – 2006. – № 3. – С. 71–74.
 7. Майструк І. М. Економічна освіта і виховання як чинники формування економічної культури молоді / І. М. Майструк // Мультиверсум. Філософський альманах : зб. наук. праць. Вип. 64. – К. : Академічний центр “Аналітика”, 2007. – С. 102–107.
 8. Паламарчук В. Ф. Інновації в сучасній освіті // Завуч. – 2006. – № 10. – С. 1–4.
 9. Колегія МОН України рішення 04.12.2003 № 12/7-4 Про затвердження Концепції розвитку економічної освіти – С. 12–14.
 10. Любченко О. В. Формування управлінських умінь майбутніх фахівців економічного профілю засобами інтерактивних технологій : дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія та методика професійної освіти” / О. В. Любченко. – Дніпропетровськ, 2013. – С. 71–72.
 11. Носач І. В. Формування професійних умінь і навичок майбутніх економістів у процесі вивчення інтегративних фахових дисциплін : дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія та методика професійної освіти” / І. В. Носач. – К., 2008. – С. 278.
 12. Зимняя И. А. Педагогическая психология [Текст] / И. А. Зимняя. – М. : Логос, 2004. – С. 354.
 13. Кузьмина Н. В. Проблемы обучения и воспитания студентов в вузе. – Л., 1994 – С. 26.
 14. Ковалев Г. А. Основные направления методов активного обучения в странах Запада / Г. А. Ковальов // Психологический журнал. – 1989. – № 1. – С. 28–34.

15. Лупшаева Е. В. Развитие рефлексии в общении средствами социально-психологического тренинга : автореф. дисс. канд. психол. наук / Е. В. Лукашова. – М., 1989. – С. 17.

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор Діденко О. В.

Стаття надійшла до редакції 1.12. 2015

Шевчук Ю. М. Особенности общеэкономической подготовки студентов высшего учебного заведения пограничного ведомства

Осуществлено теоретическое исследование особенностей общеэкономической подготовки студентов высшего учебного заведения пограничного ведомства. Главными компонентами экономического образования является ее содержание и организационно-образовательные технологии обеспечения. Они имеют свои особенности в разных составляющих экономического образования: общеэкономической и профессионально-экономической. Общеэкономическая образование охватывает комплекс социально-экономических знаний, умений и навыков для обеспечения развития экономической культуры и сознания как лица, так и общества в целом.

Ключевые слова: *профессиональная компетентность, компоненты экономической подготовки: мотивационный, функциональный, рефлексивный.*

Shevchuk Yu. M. Features the overall preparation of students of higher educational institution border agency

Features of the socio-economic development of Ukraine and its integration into space steering system of higher overall education, on the one hand, the needs of the individual, and the other – to take account of the laws of the market economy, such as the distribution of the labor market, increasing competition in the world market, rapid development of the high technology and others. These processes are accompanied by a reduction in the scope of unskilled and low-skilled labor, deep structural changes in employment, determining the need for professional development of graduates of non-economic specialties in increasing their professional mobility.

Scientists, today, singled out various structural components of professional readiness of future specialists: targeted, content-procedural, monitoring, evaluation-effectively; motivational, cognitive, professional identity, values. Taking into account the views of researchers on components of training of future specialists, we can conclude that all activities inherent motivation, knowledge and practical implementation of these activities, and assessment of its system of values required for the profession. According to this and to the research can be identified in the structure of economic training following components: motivation, functional, reflective.

The analysis of the theoretical aspects of the overall higher education in Ukraine is an incentive to ensure conditions for mastering modern economic knowledge to students of non-economic institutions of higher education need, see the list of subjects for the overall preparation of relevant educational levels; take measures to improve the teaching of and training teachers of economic disciplines.

Keywords: *professional competence, economic training components: motivational, functional, reflective.*